

Edebî Bir Metin Olarak *Sünbülname* Mecmûası (TSMK-Hazine 413)

Sünbülname Mecmua (TSMK-Hazine 413) as a Literary Text

HATİCE AYNUR - FATMA M. ŞEN

İstanbul Şehir Üniversitesi
(haticeaynurr@gmail.com), ORCID: 0000-0002-1489-379X.

İstanbul, Türkiye
(ftmsen@yahoo.com).
Geliş Tarihi: 27.05.2021. Kabul Tarihi: 19.06.2021.

“ ” Aynur, Hatice ve Fatma M. Şen. “Edebî Bir Metin Olarak *Sünbülname* Mecmûası (TSMK-Hazine 413).” *Zemin*, s. 1 (2021): 70-97.

Özet: I. Mahmûd (salt. 1730-54) için hazırladığı anlaşılan *Sünbûlnâme* adıyla tanınan *Murakka Mecmûa'sı* (TSMK-Hazine 413) 42 adet sümbül resmi ve bu sümbüllere dair yazılmış aynı sayıda şiir içermesi bakımından dikkat çekicidir. 1149'da (1736) tertibinin tamamlandığı anlaşılan *Mecmûa*, aynı zamanda Hollanda'dan gönderilen sümbül kataloğunun Osmanlı zevkine uygun hâlde diğer bir ifadeyle yerleştirilmesine örnektir. Bu yerleştirme her bir sümbül için şiir kaleme alınması, bu şiirlerin dönemin zevkine uygun hatla yazılması ve tezhipte sağlanır. *Mecmûa'nın* her bir yaprağında/levhasında sümbüle verilen adların açıklandığı iki beyitten meydana gelen "rübâî" dışında üstte metnin başlığı sayılabilecek beyit/cümle ile alt tarafta "ketebe" kaydı da bulunur. Bu kayıtların hepsinde manzumenin şairi ve hattatın adı, bazılarında ise tarih not edilmiştir. *Mecmûa'dan* çeşitli araştırmalarda bahsedilmekle beraber eserin edebî yönü ve tertibinde etkin olan kişiler üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu yazıda, *Mecmûa'ya* dair daha önce yapılmış çalışmalara temas edildikten sonra yeni hâline kavuşmasına katkı sağlayanlara odaklanılarak manzumelerin şairleri (Hıfzî, Salâhî ve Çukadâr Hüseyin Beg) ile bu metinleri yazan hattatların (İsmâîl, Hacı İsmâîl, Alî) kimlikleri ortaya konulmaktadır. Makalenin sonunda şiirlerin ilk kez yapılan çeviriyazılı metnine yer verilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Sünbûlnâme*, murakka mecmûası, manzumeler, hat sanatı, 18. yy.

Abstract: The literature refers to *Sünbûlnâme* (*The Hyacinth book*), which is a *muraqqa' mecmua* (miscellany) that resides in the Library at the Topkapı Palace Museum as Treasure no. 413. It is a remarkable masterpiece because it contains forty-two illustrations of hyacinths and forty two poems, each of which relate to those hyacinths. Composed in 1149 (1736), the miscellany is an example of a hyacinth catalogue that a florist sent from the Netherlands to Sultan Mahmûd I (r. 1730-1754). Poets composed a couplet that was specific to each hyacinth and which included a new Turkish name for the variety in question. Calligraphers then penned each poem beautifully in Talik script and illuminators decorated each page with exquisite illuminations, all of which tailored the catalogue to suit Ottoman aesthetics.

With the exception of two couplets, every page comprises a title at the top and a note at the bottom, where the notes give the name of the calligrapher and of the poet who wrote the corresponding poem. Additionally, some of the notes give the date e.g. 1149 (1736). Some of the literature provides information on the miscellany but the literary aspects of the texts and the people who composed them are examined only rarely. This paper explores the miscellany, reciting and evaluating briefly its contents, and introduces the people who composed it whom it then covers in depth. This introduction determines primarily the names of the poets who composed the couplets (Hıfzî, Şalâhî, Çukadâr Hüseyin Beg) and the calligraphers who penned them (İsmâ'îl, Hacı, İsmâ'îl, 'Alî). The paper ends with transcriptions of the poems' texts, which none of the literature gives at the time of this writing.

Keywords: *Sünbûlnâme*, *muraqqa' mecmua*, poems, Islamic calligraphy, 18th century.

Bu yazının konusu olan eser, sonradan yapılan adlandırma ve tanımlamayla *Sünbülname* adlı murakka albümü/mecmûası olup Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 413 numarada kayıtlıdır.¹ Hakkında çeşitli çalışmalarda bilgi verilmiş,² iki de ayrıntılı inceleme yazılmış³ olan eser; sanat tarihi ve süsleme sanatları bakımından tetkik edilmiş, fakat her levhada bulunan iki beyitlik manzumeler⁴ üzerinde yeterince durulmamıştır. Ayrıca bu murakkadan söz eden bütün yazılarda manzume şairlerinin mahlasları kaydedilmiş olmakla birlikte, I. Mahmûd (salt. 1730-1754) döneminde yaşamış olan bu şahısların biyografileri ya da genel olarak kim olduklarına dair araştırma yapılmamıştır.

İki bölümden meydana gelen bu yazının ilk bölümünde murakka mecmûasının mevcut hâline gelme süreci ile eser üzerine adları kaydedilmiş şairler (Hıfzî, Salâhî, Hüseyin Ağa) ve hattatların (İsmâil, Hacı İsmâil, Alî) ele alınması amaçlanmaktadır. İkinci bölümde, *Sünbülname*'de bulunan şiirlerin çeviriyazısı ve bugünkü Türkçeye aktarılmasına yer verilecektir.

1 Eser hakkında Fehmi Ethem Karatay'ın hazırladığı *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*'nda, 2 c. (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1961) bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, Nurhan Atasoy, *15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler* (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005), 72'de yazmanın numarası sehven 423 şeklinde kaydedilmiş olup buradan aktarma yapanlar eserlerinde bu yanlışlığı tekrar etmişlerdir.

2 Bkz. Nurhan Atasoy, "Türklerde Çiçek Sevgisi ve San'atı," *Türkiyemiz* (3 Şubat 1971): 18; Atasoy, *15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler*, 72-73; Günseli Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı: 1700-1850* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1977), 213; Sabiha Tansuğ, *Türklerde Çiçek Sevgisi ve Sünbülname* (İstanbul: Ak Yayınları, 1988).

3 Bkz. Yıldız Demiriz, "Topkapı Sarayı Kütüphanesi, H. 413 Sayılı Sünbülname ve Osmanlılarda Çiçek İthalı Hakkında Bazı Notlar," *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası: Prof. Dr. Sabri Ülgener'e Armağan* 43, s. 1-4 (1984-1985): 525-59. Demiriz "18. Yüzyılda Çiçek Ressamlığı," *18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı* (İstanbul: Sanat Tarihi Derneği, 1998), 75-90'daki yazısında eserle ilgili yeni bulgularını paylaşmıştır.

4 Daha çok edebî metinleri merkeze alarak belirli bir dönemi veya Osmanlı'da çiçek ve çiçek sevgisini ele alan çalışmalarda da bu *Mecmûa* zikredilmiş, şairlerin sadece adı belirtilerek beyitlerden örneklere yer verilmiştir. Bu çalışmalar kronolojik olarak şöyle sıralanabilir: Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı: Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme* (İstanbul: Ötügen, 1992), 160-61; Özge Öztekin, *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler* (Ankara: Ürün Yayınları, 2006), 339, 343; Burcu Yanıklar, "Türklerde Sünbül," *Çiçek Kitabı*, haz. Emine Gürsoy Naskali (İstanbul: Dergâh, 2018), 459-60.

Nevi şahsına münhasır bir sanat eserine uzanan yol

Üzerine kaydedilmiş tarihlerden yola çıkarak 1149'da⁵ (1736) veya hemen sonrasında nihai hâlini aldığını öne sürebileceğimiz *Sünbül-nâme* hakkında yukarıda da işaret ettiğimiz üzere pek çok kaynakta az ya da çok bilgi bulunmaktadır. Bunlar arasında Yıldız Demiriz'in ayrıntılı iki çalışması öne çıkmaktadır. Demiriz, 1985'te yayımlanan ilk yazısında eserin fiziksel özelliklerini de sanat tarihi bakımından değerlendirerek kısaca şu tespitlerde bulunmuştur:⁶

Murakka levhalarının bir yüzünde suluboya sümbül resimleri vardır diğer yüzlerinde ise ta'lik hat ile iki mısralık rübâî bulunmaktadır. Resimler, manzume ile karşılıklı gelmek üzere yerleştirilmiştir. Cilt tamir edildiği için, yanlışlıkla iki rübâî ve iki sümbül resmi karşılıklı gelecek şekilde tekrar yapıştirilmiştir.

48 levhadan meydana gelen eserin boyutları 185x303 mm. ile 176x285 mm. arasında değişmekte, sümbül resimlerinin ve yazıların çerçevesinde cedvel dışında renkli kâğıda zereşan süsleme bulunmaktadır. Levhaların arasına koruyucu ince kâğıtlar yerleştirilmiştir. Bunlara da altınla çerçeve çizilmiş; biri Türkçe, diğeri Batı menşeli olan iki isim yazılmıştır. Türkçeleri yabancı isimler tercüme edilmek suretiyle tespit edilmiştir.

Demiriz ilk yazısında sümbül resimlerinin çizerleri konusunda iki görüş öne sürmüştür: Bu suluboya resimler, Batılı ressamlar taklit edilerek Osmanlı'da yapılmış olabileceği gibi, Avrupalı ressamların eseri olup çiçekleri tanıtmak amacıyla hediye edilmiş de olabilir.⁷ Aynı yazar ikinci makalesinde, *Sünbül-nâme*'deki resimlerinin kaynağı ile ilgili yeni bulgularını paylaşır. Buna göre *Sünbül-nâme* I. Mahmûd (ö. 1730-1554) için hazırlanmış bir çiçekçi katalogudur.⁸ Demiriz'in Robert Anhegger (ö. 2001) kanalıyla ulaştığı, aslı Lahey'deki Devlet Arşivi'nde bulunan 26 Eylül 1737 tarihli mektup Sultan'ın bu katalogdan beğendiği beyaz katmerli (İngiltere

5 Halil İnalçık eseri *Lâle Devri*'ne tarihlenmiştir, bkz. *Has-bağçede 'Ays u Tarab: Nedîmler ve Şâirler Mutrîbler* (İstanbul: İş Bankası, 2015), 308.

6 Demiriz, "Topkapı Sarayı Kütüphanesi," 525-59.

7 Demiriz, "Topkapı Sarayı Kütüphanesi," 525-26'da Batı kökenli isimlerin sümbüllerin ithal olduğunu düşündüğünü, ayrıca sümbüllerin katmerli oluşunun bunların ithal edilmiş olma ihtimalini güçlendirdiğini ifade eder. Çünkü Osmanlılarda o zamana kadar katmerli sümbüller çok tercih edilmemiştir. Yıldız Demiriz ayrıca o dönemde yapılmış olan yerli sümbül tasvirlerinin bu murakkadaki çizimlerden farklı olduğunu da açıklayarak bunların "çok plastik" olduğunu da söylemektedir.

8 Demiriz, "18. Yüzyılda Çiçek Ressamlığı," 87-88.

Görsel 1: İngiltere kralı/Konig van Groot-Brittanë sümbülü, <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-T-1948-44> (erişim 5 Aralık 2020)

kralı/Konig van Groot-Brittanë)⁹ sümbülden bir miktar sipariş ettiğini göstermektedir.¹⁰ Bu mektup *Sümbülname*'nin Osmanlı sultanı için hazırlanmış bir çiçekçi kataloğu olduğunu belgeler.

Bu durumda bir yüzünde sümbül resmi, diğer yüzünde bu sümbülü anlatan şiir bulunan eserin mevcut hâline iki aşamada ulaştığı anlaşılmaktadır. İlk aşamada eser muhtemelen, sümbül resimlerinin olduğu bir çiçek kataloğu hâlinde Saray'a ulaşmıştır. İkinci aşamada, katalog Osmanlı kitap, çiçek ve edebî kültürünün unsurlarıyla donatılmış yani Osmanlılaştırılmış/yerleştirilmiştir. Böylece resimleri bakımından Batı menşeli; şiirleri, hattı ve süslemesi ile Osmanlı olan bir sanat eseri ortaya çıkmıştır.

Yazının bundan sonraki kısmında çiçekçi kataloğunun Saray'a geldikten sonra Osmanlı zevkine uygun hâle getirilmesi yani Osmanlılaştırılıp yerleştirilmesi sürecinde büyük payı olan yazılı metinler üzerinde durmak istiyoruz. Sümbül kataloğunun Saray'a nasıl ulaştığı yani tek tek levhalar hâlinde mi yoksa ciltlenmiş olarak mı teslim edildiği konusunda şimdilik bir fikrimiz yok. İlk hâlden kalanlar, sümbül resimleri ve üzerlerine kaydedilmiş olan Batı menşeli isimlerdir. Elimizde, eserin dönüştürme işleminin bizzat I. Mahmûd'un isteğiyle gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda da bilgi bulunmamakla birlikte Sultan'ın emriyle son hâline getirilmiş olma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünüyoruz. Zira aşağıda daha ayrıntılı temas edeceğimiz tespitlerimize göre, manzumeleri yazan

⁹ İngiltere kralı III. William'ın (ö. 1702) adını taşıyan bu katmerli sümbülü 1684'de Haarlemli çiçekçi Peter Voorhelm geliştirmeye başlamıştır, çiçek 1702'de çok yüksek fiyata satılmıştır.

¹⁰ Sultanı memnun etmek için Paşa'ya 150 adet soğan gönderilmesinin rica edilmesi dikkat çeker.

üç şairden ikisi değişik zamanlarda I. Mahmûd'un sır kâtipliğini yapmışlardır ve eser hazırlandığı sırada Saray'da görevlidirler. Üçüncü şairin kimliğine dair bir bilgiye şimdilik ulaşamamakla birlikte unvanından onun da Saray görevlisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı şiirlerde sümbüllerin isminin padişah tarafından verildiği ifade edilmektedir.

Sünbülname düzenlenmesi itibarıyla yukarıda da işaret ettiğimiz üzere murakka mecmûası olarak tanımlanan bir yazma eserdir. Hattatların ayrı ayrı kâğıtlara yazdıkları kıt'a şeklindeki meşklere murakka denir.¹¹ Murakkaların bir araya getirilmesiyle murakka mecmûaları meydana gelir. *Sünbülname*'nin her bir levhasında iki beyit olmak üzere toplam 42 adet kıt'a bulunmaktadır. Her levhanın üst kısmına, başlık mahiyetinde bazı mısra/beyit ya da açıklamalar yazılmıştır. Bunlara hakkında manzume yazılmış olan sümbülün adı bazen bir cümle bazen bir mısra bazen de bir beyit ile kaydedilmiştir.

42 kıt'a da iki beyitten meydana gelir ve her beytin ikinci mısraları birbiriyle kafiyelidir. Bütün kıt'alar aruzun *fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün* kalıbıyla yazılmıştır. Fakat başlık mahiyetindeki açıklamaların bazılarında aruzun farklı kalıpları kullanılmıştır. Ayrıca sekiz şiirin üst kısmındaki notlarda "şiir" in konusunu yani yeni sümbülün adını açıklamak için "bu şiirde/dörtlükte" anlamında "bu rubâ'ide" ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla bu şiirlerdeki "rubâ'î" kelimesi, kendine mahsus vezni olan nazım biçimden ziyade "dörtlük/kıt'a" anlamına gelmektedir.¹²

Katalogun Osmanlılaştırılıp/yerleştirilerek bir murakka mecmûasına dönüştürülmesini sağlayan failer olarak karşımıza şairler, hattatlar ve kitap tezyinini yapan sanatçılar çıkmaktadır. Manzumelerin her birinin altında şair ile hattatın isminin kaydedildiği ketebe kayıtları mevcuttur. Fakat bunlarda ya da başka bir yerde kâğıdın yazıya hazırlanması, cedvellerinin çekilmesi vb. süsleme işini kim/ler/in yaptığına dair kayıt bulunmamaktadır. Şairler ve hattatlar hakkında araştırmalarımız sonucunda ulaşılabildiğimiz bilgileri sırasıyla paylaşmak istiyoruz.

11 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.2 (İstanbul: MEB, 1993), 582; Celal Esad Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, c. 3 (İstanbul: MEB, 1983), 1474.

12 9, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 39, 40.

***Sünbülname*'nin şairleri**

Ketebe kayıtlarına göre *Sünbülname*'deki 42 kıt'ayı üç şair kaleme almıştır ve Hıfzî'nin 29,¹³ Salâhî'nin 12¹⁴ ve Hüseyin Beg'in 1¹⁵ manzumesi bulunmaktadır.

1) *Hıfzî*:¹⁶ Adı Mehmed olan Hıfzî İstanbulludur. Galata Sarayı'nda *Kur'an*'ı hıfzetmiş ve ünlü hattat Hâce Mehmed Râsim Efendi'nin (ö. 1169/ 1744-45) talebesi olmuş, sülüs ve nesih kalemlerinde icazet almıştır. Daha sonra Besmele'sini hocasının yazdığı bir *Enâm-ı Şerîf*'i padişah III. Ahmed'e (salt. 1703-1730) ulaştırmıştır. Onun iltifatıyla Yeni Saray'a (Topkapı Sarayı) dâhil olmuş ve burada İmrâhor Camii İmamı Emîr Efendi'den (ö. 1144/ 1731-32) de icazet alacak kadar hat meşk etmiştir. I. Mahmûd tahta çıkınca (1730) onun sır kâtipliğine getirilmiştir. Hıfzî bu görevinden sonra İstanbul Gümrüğü baş kitabeti göreviyle Saray'dan ayrılmıştır. Hacca da gitmiş olan Hıfzî, İstanbul'a döndükten sonra vefat etmiş (Cemâziyelevvel 1173/ Aralık 1759-Ocak 1760); Eyüp Sultan Türbesi civarına defnedilmiştir.¹⁷

13 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 25, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 41 ve 42.

14 7, 10, 12, 18, 22, 23, 24, 26, 29, 30, 35 ve 39.

15 11. manzume.

16 Hıfzî'nin biyografisini detaylı olarak birini yayımladığımız ve diğerini yayımlamak üzere olduğumuz iki yazımızda birincil kaynaklardan yararlanarak kaleme aldık. Burada tekrara düşmemek için Hıfzî hakkındaki temel bilgilere yer vermeyi tercih ettik. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hatice Aynur, Fatma M. Şen, "Hıfzî Ağa'nın (ö. 1173/1759-60) I. Mahmûd için Yazılan Şiirler Mecmûası (TSMK- Revan 1977) Üzerine," *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, özel sayı, "Ustalara Saygı-I: Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz'a Armağan," editör İsmail Hakkı Aksoyak, Tuba Işınso İsen Durmuş, Ayşe Yıldız, 3, s. 4 (Aralık 2019): 39-73; Hatice Aynur, Fatma M. Şen, "Hıfzî Ağa (Hıfzî Mehmed Efendi, ö. 1759-60) ve Tarih Manzumeleri," *İskender Pala Armağanı* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2021), 239-283.

17 Hıfzî hakkındaki temel bilgileri veren kaynakları şöyle sıralayabiliriz: Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, haz. Mustafa Koç (İstanbul: Klasik, 2011), 375; Ayşe Peyman Yaman, "Hat Sanatı İçin Kaynak *Devhatü'l-Küttâb* İncelemeli Metin Çevirisi" (YL Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003), 126; *Râmîz ve Âdâb-ı Zurâfâsı*, haz. Sadık Erdem (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1994), 80; Fatîn Davud, *Hâtîmetü'l-Eşâr* (Fatîn Tezkiresi), haz. Ömer Çifçi (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2017), 89; Şefkat-i Bağdâdî, *Şefkat Tezkiresi = Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, haz. Filiz Kılıç (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2017), 85; Es'ad Mehmed Efendi, *Bağçe-i Safâ-endlûz*, haz. Rıza Oğraş (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2018), 116; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Müjgân Çakır, Hanife Koncu (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2017), 230.

Sünbülhâne'dekilerden başka şiiirleri de bulunan Hıfzî, çoğunluğu I. Mahmûd'un tahta çıkması vesilesiyle kaleme alınmış cülûsiyelerin kaydedildiği bir *Mecmûa*¹⁸ derlemiştir. TSMK-Revan Koleksiyonunda 1977 numara ile kayıtlı *Mecmûa*'da Hıfzî'nin kendi şiiirlerinden başka, sır kâtibi olduğu dönemde kaleme aldığı ve Patrona Halil İsyanı'nı ilk günlerinden itibaren anlatan *Rûznâme*'nin¹⁹ de bir nüshası bulunmaktadır. Hıfzî'nin bir başka şiiiri *Mesâ'ir-nâme* tarzında yazdığı "*Der-Beyân-ı Mesâ'ir-gâh-ı Hümayûn*"dur. 61 beyitlik eser İstanbul'da bulunan sultanlara ait mesire yerleri ve köşklerin isimlerini sıralayan bir şiiirdir.²⁰

2) *Salâhî*: Adı Sâlih olan Salâhî Bosnalıdır ve Enderûn'da Yedikuleli Emîr Efendi'den sülûs ve nesih meşk ederek icazet almıştır.²¹ Hıfzî'den sonra 23 Safer 1151 (12 Haziran 1738) tarihinde sır kâtibi olmuştur.²² Râmiz, Salâhî'nin sır kâtibi-yken vefat ettiğini kaydederken kendisinin nüktedan bir şair olduğunu da not eder.²³ Müstakîmzâde ise sır kâtipliğinden sonra kendisinin Tersâne-i Âmir'e'deki "cânib" adı verilen hizmet için Saray'dan ayrıldığını yazar. Yine aynı kaynakta doksan yıldan fazla yaşadığı, "âhiret" (آخرة) kelimesinin ebcet hesabıyla verdiği 1201 yılı Şevvâl ayının başında (Temmuz 1787) vefat ettiği ve Tophane'nin arka tarafına annesi ve babasının yanına defnedildiği de kaydedilir.²⁴

Salâhî, Destârî Sâlih Efendi'nin müsveddelerini derleyip temize çekmiş ve böylece *Destârî Sâlih Târîhi* adıyla tanınmış olan *Vak'a-i İbretnüma* adlı eseri yazmıştır.²⁵ Mensur olan tarihin metin arasına serpiştirilmiş manzumelerin de şairi olduğunu tahmin edebileceğimiz Salâhî'nin Hıfzî ile birlikte yazdığı ve 1 Muharrem 1148 - 25 Cemâziyelevvel 1151 (24 Mayıs 1735 - 10 Eylül 1738)

18 Bkz. *Mecmûa* için bkz. Aynur, Şen, "Hıfzî Ağa'nın (ö. 1173/1759-60)," 39-73.

19 *Hıfzî Mecmûası*, TSMK-Revan Köşkü, no. 1977, 37b-68b.

20 Yunus Kaplan, "Lale Devri İstanbul'unda Padişah Bahçelerini Anlatan Manzum Bir Eser: Hıfzî ve Mesâ'ir'i," *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 15, s. 1 (Mart 2017): 307-30. Her ne kadar bu makalede bu şiiirin III. Ahmed döneminde kaleme alındığı belirtiliyorsa da yaptığımız incelemeler I. Mahmûd döneminde yazıldığını ortaya koymaktadır. Bkz. Hatice Aynur, Fatma M. Şen, "Hıfzî Ağa (Hıfzî Mehmed Efendi)."

21 Müstakîmzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, 216.

22 Fikret Sarıcaoğlu, "Rûznâme," *TDVİA* <https://islamansiklopedisi.org.tr/ruzname> (erişim 28.09.2020)

23 Râmiz ve *Âdâb-ı Zuraîsı*, 191.

24 Müstakîmzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, 216.

25 Bekir Sıtkı Baykal, *Destârî Sâlih Târîhi* (Ankara: TTK, 1962), III-V.

tarihleri arasındaki olayları aktardığı bir *Rûznâme*'si de bulunmaktadır. İÜ-TY 2518, vr. 2^b-198^b'de bulunan eser “*Zabt-ı Vekâyi’-i Yevmiyye-i Cenâb-ı Şehriyârî*” veya “*Zabt-ı Vekâyi’-i Şehriyârî*” isimleriyle bilinmektedir.²⁶

3) *Çukadar-ı Şehriyârî Hüseyin Beg*: Kaynaklarda Hüseyin Beg'in kim olduğu ile ilgili bir bilgiye şimdilik ulaşamadık. Fakat padişahın çukadarı olması sebebiyle Has Oda Ağalarından olduğu anlaşılmaktadır. *Sünbülname*'deki kıt'aların sadece biri Hüseyin Beg'e aittir.

Şiirlerin hattatları

Sünbülname'deki bütün şiirler talik hatla yazılmıştır ve manzumelerin altındaki notlarda hattat olarak üç isim kaydedilmiştir: Alî, el-Hac İsmâîl, İsmâîl. Ayrıca, eserde on dört manzumenin ketebe kaydında şair ve hattatın not edildiği kısma tarih eklenmiştir. Bu tarihler ikisinde [11]49²⁷, yedisinde²⁸ [1]149 ve beşinde²⁹ ise 1149 (M. 1736-37) olarak yazılmıştır. Yirmi sekiz manzumede³⁰ tarih kaydı bulunmaz. *Sünbülname*'nin hattatları hakkında sayfa sonlarındaki ketebe kayıtlarında, muhtemelen kendileri tarafından yazılmış isimleri dışında bir malumat bulunmamaktadır. Bu sebeple hattatların kimliğini tespit etmek için dönem kaynaklarından özellikle Müstakîmzâde'nin *Tuhfe-i Hattâtîn* isimli eserinden ve her bir levhada hattatların kullandığı imzadan ve yazıların yazılma biçiminden yararlanmaya çalıştık. Ayrıca, *Sünbülname*'nin Saray'da bulunan görevli/sanatkârlar tarafından meydana getirildiğini düşündüğümüz için incelemelerimizi bu yönde derinleştirmeye çalıştık. Hattatların kim olduklarını belirlemede bir başka ipucu olarak metnin yazıldığı kalem yani talik meşk etmiş olmalarını da göz önüne aldık.

Bütün bu araştırmalarımız sonucunda İsmâîl³¹ ile el-Hac İsmâîl³² ismini taşıyan imzaların aynı hattata ait olabileceği ve bu kişinin de Hattat İsmâîl Refik³³

26 Sarıcaoğlu, “Rûznâme,” Eserin ismi yazma nüshaya şu şekilde kaydedilmiştir. “Hazîne-i Hassa Sır Kâtibi Salâhî Efendi'nin zabt-ı vekâyi’-i şehriyârî nâm târîhidir.” İÜ-TY 2718, vr. 1^a.

27 3 ve 30.

28 6, 8, 13, 15, 16, 38 ve 41.

29 23, 24, 31, 32 ve 40.

30 1, 2, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 37, 39 ve 42.

31 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 17, 18, 29, 30, 33, 34 ve 38.

32 13, 14, 15, 16, 37, 41 ve 42.

33 Talik üstadı hattat Kâtibzâde Mehmed Refi' Efendi'nin öğrencisi olan İsmâîl Refik bin eş-Şeyh Mustafâ Şefik için bkz. Müstakîmzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, 580. Talik yazıda ünlü hattat Kâtibzâde

olduğu kanaatine ulaştık.³⁴ Çünkü *Sünbülname*'deki ve özellikle imzalarındaki yazı karakteri İsmâîl Refik'in diğer yazılarına büyük oranda benzemektedir. Ayrıca kendisinin başka eserlerini de el-Hâc İsmâîl ya da İsmâîl isimleriyle imzalamış olması *Sünbülname*'deki 22 şiirin onun kaleminden çıkmış olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Ayrıca Hacı Beşîr Ağa'nın (ö. 1159/1736) külliyesindeki (yapım 1157-58/1744-45) camiin avlu kapısındaki 1158 (1745-46) tarihli talik kitabe³⁵ ile Ayasofya Kütüphanesi'nin Hazine Odası kapısındaki Arapça talik kitabe³⁶ de onun hattıdır ve bu kitabelerin üzerinde *Sünbülname*'dekiler ile aynı tip imzalar bulunmaktadır.³⁷ Bu benzerlikleri dikkate aldığımızda, *Sünbülname*'de isimleri İsmâîl ile el-Hac İsmâîl olarak kaydedilmiş olan hattatların aynı kişi, İsmâîl Refik olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir.

Sünbülname'deki yirmi manzumenin³⁸ hattatı olan Alî'nin kim olduğu ile ilgili bir tahminde bulunamadık çünkü bu dönemde Alî ismini taşıyan çok sayıda hattat yaşamıştır ve bunlar arasında hangisinin olabileceğine dair bir ipucuna şimdilik ulaşamadık. Zaman içinde yapılacak başka çalışmaların Hattat Alî'nin kimliğine ulaşmamızı sağlayacağını ümit ediyoruz.

Sonuç

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine koleksiyonunda (no. 413) bulunan *Sünbülname*'nin, Hollanda'dan Saray'a ithal edilen sümbüllerin tanıtımı ve adlandırılması sebebiyle hazırlandığı anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken husus, bir ticari ve kültürel alışverişin sonucunun böyle güzel bir murakka ile tarihe

Mehmed Refi' Efendi'nin öğrencisidir; *Devhatü'l-küttâb*, 161-162. Ayrıca bkz. İrvin Cemil Schick, "I. Mahmûd Döneminde Hat Sanatı," *Gölgelenen Sultan, Unutulan yıllar: I. Mahmûd ve Dönemi (1730-1754)*, haz. Hatice Aynur, c. 1 (İstanbul: Dergâh, 2020), 436.

³⁴ Hattatların kimliklerini belirleme çalışmalarımız sırasında görüşüne başvurduğumuz İrvin Cemil Schick ve Oktay Türkoğlu'na yardımları için teşekkür ederiz.

³⁵ İmzası şu şekildedir: Ketebehü 'abdü'd-dâ'î el-Hâc İsmâ'îl gûfıra zünübuhû. Kitabe, imza ve görselleri için bkz. H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (haz.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [2711] (erişim 01.01.2021)

³⁶ Bu kitabede imzası şöyledir: Harrerehû İsmâ'îl gûfıra lehû. Kitabe, imza ve görselleri için bkz. H. Aynur, K. Hayashi, H. Karateke (haz.), <http://www.ottomaninscriptions.com/>, Card ID: [5106] (erişim 01.01.2021)

³⁷ Schick, "I. Mahmûd Döneminde Hat Sanatı," 436'da her iki kitabenin de hattatı olarak geçmektedir.

³⁸ 9, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 35, 36, 39 ve 40.

Görsel 2: *Sümbülname*, TSMK-Hazine 413, levha 1 (T.C. Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı izniyle)

mâl edilmiş olmasıdır. Manzumeleri, hattı, resimleri, süslemesi ve tasnifiyle son derece ince bir hünerle hazırlanmış olan eser; o dönemde Osmanlı payitahtında sanatın fonksiyonunu gözler önüne sermektedir. İthal edilen sümbül soğanları resimleriyle birlikte İstanbul'a getirildikten sonra bunlara isimler verilmiştir. Daha sonra sümbülleri tasvir eden ve Türkçeleştirilmiş isimlerinin de zikredildiği iki beyitlik kıt'alar kaleme alınmıştır. Bu kıt'alar talik hat ile son derece ustaca yazılmış, yazıların kenarlarına cedvel çekilerek üst kısma isimleri, altlarına ise ketebe kayıtlarıyla hattat ve şairlerin adları not edilmiştir. Saray bahçesine dikildiği anlaşılan sümbüllerden ne yazık ki zamanımıza bir eser kalmamıştır. Fakat murakkada bulunan resimler ve haklarında yazılan manzumeler vasıtasıyla onların isimleri, renkleri, şekilleri bir kitabın yaprakları arasında kalmış olsa da günümüze ulaşabilmiştir.

Sünbülname'deki Metinlerin Çeviriyazısı ve Günümüz Türkçesine Aktarılması³⁹

1) *Sünbülün nâmı Lâciverdî Taş* [Sünbülün adı *lacivert renkli taş*tır/*lacivert taş*ıdır.]

Eyledi sünbül-i nev-reste giribânıy çāk

Bu leṭāfet ile gördükde gül-i ruḥsārıy

Bāğ-ı sulṭānî⁴⁰ meger kân-ı gühermiş diyerek

Lâciverdî taş ile tarḥ eder gülzārıy

Nazḗamahû Hıfzî nemaḗahu'l- 'ibâdi'd-dâ'î İsmâ'îl ğufıra lehumâ

[Yeni açılmış sünbül, senin gül gibi güzel yüzünü bu letafetle görünce gömleğini parçaladı. Sultanın bahçesi "bu nasıl bir inci hazinesidir?" diyerek çiçek tarhlarını *Lâciverdî Taş* (=lacivert renkli taş) isimli sünbülle süsledi.]⁴¹

2) *Naḥl⁴²-i Sūr-ı şafâ bu sünbüldür* [Mutluluğun *Düğün fidanı* bu sünbüldür.]

Ruḥu gül lebleri mül ḥāl-i mu'anber tenzû

Nice ol şūḥa kapılmaz bu ṭarāvetle göñül

Ziver-i dest-i muḥannâ-yı 'arūs olsa n'ola

Naḥl-i Sūr oldu bu zibende-i ṭarrār sünbü

Nazḗamahû Hıfzî nemaḗahu'l- 'abid İsmâ'îl ğufıra lehumâ

[Gönül bu tazelikle; yanağı gül, dudakları şarap, güzel kokulu simsiyah beni olan bu şuh güzele nasıl kapılmaz? Gelinin kınalanmış elinin süsü olsa ne

39 Yazmada varak numarası bulunmadığı için her bir murakka kitaptaki sırayı takip ederek numaralandırılmıştır. Bu bölümü baştan sona okuyup önerilerde bulunan sevgili meslektaşımız Fatma S. Kutlar'a teşekkür ederiz.

40 "*Sulṭānî*" kelimesi aruz veznine uyması için "*sulṭānî*" olarak yazılmış ve okunmuştur.

41 Şiirin konusunu daha iyi aksettirebilmek için bugünkü Türkçeye aktarırken serbest çeviri tercih edilmiştir.

42 *Naḥl veya nakhil*: "(نخل) (Galat olarak *nakil* denir.) Hurma ağacı manasına olup balmumundan yapılan ağaç ve yapraklı dal ve yeşil taklidi işlere denir ki sathı, altın ve gümüş yapraklarla tezyin olunarak, eskiden gelin giderken önünde alayla götürülür ve gelin odalarına süs olarak konurdu. Bu sanata *nahilbendî* (Fr. Céroplastic) denir." Celal Esad Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, c. 3, 3. bs. (İstanbul: MEB, 1983), 1496. Daha geniş bilgi için bkz. Özdemir Nutku, *Zaman İçinde Zaman* (İstanbul: Opus Kitap, 2014), 91-98.

olur? Bu gönlü hissettirmeden alıp götüren süslü sümbül *Nahl-i Sûr* (=düğün fidanı) oldu.]

3) *Zülf-i havrāya 'adil oldu Mümessek Sünbül* [*Misk kokulu sümbül* hurilerin saçına eş oldu.]

*Açılıp gülşen-i nāz içre o gīsū-yı nigār
Bāğ-ı Keşmīr gibi cānı mu 'attar etdi
Nefha-bahşā-yı letāfet bu Mümessek Sünbül
Meclis-i hāş-ı hümayūnu mu 'anber etdi
Nazzamahū Hıfzī nemekahu'l- 'ibādi'd-dā'ī İsmā'ıl [11]49*

[Sevgilinin kıvrım kıvrım saç örgüsü, naz gül bahçesinde açılıp canı Keşmir bağı gibi ıtır kokusuyla doldurdu. Letafet kokusu bağışlayan bu *Mümessek Sünbül* (=misk kokulu sümbül) Padişahın meclisini güzel kokusuyla doldurdu.]

4) *Āsumān şahn-ı çemen Necm-i Mu'allak sünbül* [Yeşillik meydanının göğü, boşlukta asılı duran yıldız sümbülü(dür).]

*Nev-be-nev tāze kumās ile çemende açılıp
Gülleri bülbül eder hüsn-i dil-ārā sünbül
'Aks eder kaşr-ı letāfetde mu'karnas şeklin
Lem'a-i Necm-i Mu'allak gibi zibā sünbül
Lefetehū Hıfzī eşer-i hāme-i 'abd-i ahkār [ü] müznib İsmā'ıl ğufıra lehumā*

[Gönül süsleyen güzellik sümbülü, tekrar ve tekrar taze kumaşla çimenlikte açılıp gülleri bülbül eder. Süslü sümbül, *Necm-i Muallak* (=boşlukta asılı duran yıldız) ışığı gibi güzellik kasrında kubbe şeklini yansıtır.]

5) *Medhidir bu sünbül-i Ħam-der-ħam'ı* [Bu *kıvrım kıvrım* sümbülün medhidir.]

*Nev-demīde hat-ı dil-keş gibi bu sünbül-i nāz
'Ārız-ı yāra verir revnak-ı hüsn-i dīger
Bu letāfet nedir ol kākül-i Ħam-der-ħam'da
Sünbül-i bāğ-ı İrem mi ola bu yā 'anber
Nāzımuhū Hıfzī kātibuhu'l- 'abdü'l-fakīr İsmā'ıl*

[Bu naz sümbülü, gönlü alıp sürükleyen, yeni çıkmış hat gibi sevgilinin yanağına başka türlü bir parlaklık vermektedir. Bu *Ham-der-ham* (=kıvrım kıvrım) olmuş kāküldeki letafet nedir? Bu, İrem Bağı'nın sümbülü müdür yoksa amber midir?]

6) *Sümbülün nâmı Humâr-ı Mestân* [Sümbülün adı mestlerin sersemliği(dir).]

Terbiyet-yâfte-i bâğ-ı hümayün olalı
Oldu bu sümbül-i nev-âmede şâh-ı ezhâr
Ruh(ı) hem-reng-i mey ü dide Humâr-ı Mestân
Yine ser-mest iken âşüfte-i gisü-yı nigâr
Güfte-i Hıfzî haft-ı 'abd-i fakîr İsmâ'îl gûfıra lehumâ [1]149

[Bu yeni gelen sümbül sultanın kutlu bahçesinde terbiye edildiğinden beri çiçeklerin şalı oldu. Saçları aşüfte olan sevgilinin sarhoşken yanağı şarapla aynı renktedir, gözü ise *Humâr-ı Mestân*'ın (=humar olan âşıkların) gözüne benzer.

7) *Rağbet etmekle şeh-i pâk-tebâr / Oldu bu sümbül-i ter Şâh-ı Bahâr* [Temiz soylu padişah rağbet ettiği için bu yeni sümbül *baharın şalı* oldu.]

Bin rıtıl⁴³ nakd-i şafâ yüklene her merd-i hazîn
Bâğ-ı lutfunda açıp nahl-i mürüvvet ezhâr
Edicek sümbül-i ter seyr-i çemenzâr-ı zemîn
Nukra-i ceyb-i kerem saçmadadır Şâh-ı Bahâr
Nâzımuhû Şalâhî harrarahu'l-'abdü'd-dâ'î İsmâ'îl gûfıra lehumâ

[Senin lütuf bahçende cömertlik fidanı çiçek açtığında, her kederli kişi bin rıtıl⁴⁴ mutluluk nakdi yüklensin. Taze açılmış sümbül, yeryüzü çimenliğinde salındığında *Şâh-ı Bahâr* (=baharın şalı) isimli sümbül, kerem cebinden saf gümüş dirhemleri saçmaktadır.]

8) *Nefha-bahşâ-yı dil ü cândır bu / Nâm-ile Müşk-i Perişân'dır bu* [Bu, *kar-makarışık misk* namıyla gönle ve cana güzel koku bağışlayandır.]

Bâğa bir şemmesini bād-ı şabâ etse nişâr
Çemeniñ rāyiha-i tîbini reyhân eyler
Dağıdıp nefha-i 'anber gibi tār-ı hoş-bû
Kākülün⁴⁵ sümbül-i ter Müşk-i Perişân eyler
Nâzımuhû Hıfzî ketebehu'l-'abdü'd-dâ'î İsmâ'îl gûfıra lehumâ [1]149

43 "Rıtıl" kelimesi vezne uyabilmesi için "rıtıl" olarak yazılmış ve okunmuştur.

44 *Rıtıl*: Değişik yer ve zamanlarda ölçüsü değişen hububatın ağırlığını ölçme birimidir.

45 Bu kelime metinde sehven "كككك" olarak yazılmıştır.

[Tan yeli onun kokusunun zerre miktarını bahçeye saçsa yeşilliğin rayihasını reyhan kokusuna dönüştürür. Güzel kokulu saçını amber esintisi gibi dağıtarak taze sümbül saçını **Müşk-i Perişân** (=karmakarışık olmuş misk) gibi yapar.]

9) *Rū-nümā oldu rübā'ide Süreyyâ-tal'at* [Rubâide⁴⁶ *Süreyyâ yıldızı*⁴⁷ **çehreli** yüzünü gösterdi.]

*Gülşen-i hüsn ü bahāya n'ola zīnet verse
Bu țarāvetle o gül-ğonce-i bāğ-ı behcet
Āsumān-ı çemeni etdi dü-bālā rengin
Şimdi bu sünbül-i zībā-yı Süreyyâ-tal'at
Güfte-i Hıfzî ketebuhu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallāhu zunūbehû ve setera 'uyūbehû*

[O şirinlik bahçesinin gül goncası bu tazelikle güzellik ve zarafet bahçesini süslese ne olur? Şimdi bu **Süreyyâ-tal'at** (=Süreyyâ yıldızı çehreli süslü güzel) isimli süslü sümbül çimenliğin gökyüzünü iki kat renklendirdi.]

10) *Açılsa hüsn-i semā'da olur hūr / Bu nakş-ı sünbül-i Nûrun 'alā nūr*⁴⁸ [Bu **nur üstüne nur** olan sümbülün güzel sureti güzelliğin göğünde açılrsa huri olur.]

*Mihr-i ruhsārımı ol şüh nümāyān edeli
Mehveşān perde-i haclet ile mestūr oldu
'Anberin büğ-yı siyeh müyun edip şa'sa'a-bār
Sünbül-i hatt-ı ruhu Nûrun 'alā nūr oldu*

46 İnceleme bölümünde işaret ettiğimiz üzere sümbülleri tanıtmak/adını belirtmek için yazılan beyit/mısralarda geçen “rübâî” ile belirli vezinde yazılan nazım biçimindeki şiire değil dörtlük/dört mısradan oluşan şiir anlamına vurgu yapılmıştır.

47 *Süreyyâ*: Arapların, Ülker'i merkez alarak, bir baş ve iki kol görünümünde oluşturdukları eski bir yıldız kümesi'nin adıdır. Mustafa Pultar, *Yıldız Adları Sözlüğü* (İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2007), 96.

48 *Kur'ân-ı Kerim* 24 (Nûr): 35. ayetten alıntı: “اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكُوَةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ: “الْمِصْبَاحُ فِي رُجَاةِ الرَّجَاةِ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ أَلْفَ مِصْبَاحٍ لَمْ تَغْشَسْنَهُ نَارُ نُورٍ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ” Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûrunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciye andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nûr üstüne nûr. Allah nûruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/N%C3%BBB-suresi/2826/35-ayet-tefsiri> (erişim 20 Ağustos 2020)

Güfte-i Şalâhi ketebehu'l-'abdu'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zunübehû ve setera 'uyübehû

[O şuh sevgili, çehresinin güneşini ortaya çıkardığından beri, ay yüzölçümler mahcubiyet perdesi ile örtündüler. Siyah saçının amber kokusunu yayınca yanağının hattının/ayva tüylerinin sümbülü *Nûrun 'alâ nûr* (=nur üstüne nur sümbülü) oldu.]

11) *Nâm aldı çemenzârda Âvîze-i Gülşen* [*Çiçek bahçesinin âvizesi* yeşillikte şöhrat buldu.]

Ziynet-i bâğ-ı şafâ-bahşın ola şubh u mesâ

Sümbül-i zeyn-i çemen hürrem-i gülşen olsun

Gevher-i lutf-ı pesend-i dil-i 'âlem şâhâ

Çemen-i kaşrıña⁴⁹ Âvîze-i Gülşen olsun

Güfte-i Çukadâr-ı Şehriyâri Hüseyin Beg ketebehu'l-'abdu'l-fakîr 'Alî ğufira zunübehû ve setera 'uyübehû

[Yeşilliğin süsü sümbül, gece ve gündüz senin mutluluk bağışlayan bahçenin ziyneti, gül bahçesinin gönül açanı olsun. Ey şah! Âlemin gönlünün beğendiği lütuf elması/mücevheri, senin kasrının çimenliğine *Âvîze-i Gülşen* (=çiçek bahçesinin âvizesi) olsun.]

12) *Güş-ı vaşından gönül pür-inbisât / Nâm-ı pâki sümbülün Mevc-i Neşât* [Onun vasfını işitmekten gönül çok ferah, (çünkü) sümbülün temiz adı *neşe dalgasıdır*.]

Zîb-i bâğ-ı tarab-ı şâh-ı cihân olmağ-ıçün

Reng ü büyu çemen-i hüsne eder baş-ı bisât

Böyle şâd-âb-ı şafâ sümbül-i mînâ-fâmı⁵⁰

Âb u tâbında mücessem görünür Mevc-i Neşât

Güfte-i Şalâhi ketebehu'l-'abdu'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zunübehû ve setera 'uyübehû

[Dünya sultanının şenlik bahçesinin süsü olmak için güzellik çayırına renk ve kokuyu bir yaygı gibi döşer. Böyle safaya doymuş, billur renkli sümbülün parlaklığında *Mevc-i Neşât* (=neşe dalgası) surete bürünmüş görünür.]

13) *Lâciverdî Taşıyla nâm-âver olan sümbüldür* [*Laciverdî Taşı* (adı)yla meşhur sümbüldür.]

49 Bu kelime metinde sehven "قصرينه" olarak yazılmıştır.

50 Metinde sehven "فامن" olarak yazılmıştır.

Bezm-i şāhāne-i i' zāza verip ārāyiş
Zīb-i dest olmağa şāyeste hoşā sünbül-i ter
Açdı tersi' -i letāfetle gülistān-ı şehī
Lāciverd Taş gibi dil-dāde pesendide güher
Leffetehū Hıfzī eser-i kilik-i Hācı İsmā'ıl ğufıra lehumā [1]149

[Saygın padişahlara layık meclise güzellik verip el süsü olmaya yakışan taze sünbül ne hoş! **Lâciverd Taşı gibi** gönül ver(il)miş ve beğenilmiş cevher(e benzeyen sünbül) açtı, padişahın gül bahçesini letafet mücevherleriyle bezedi.]

14) Buldu olmağla bu sünbül ' unvān / **Gül-i Sūr-ı çemen-i şāh-ı cihān** [Bu sünbül, dünyanın şahının çimenliğinin **düğün çiçeği** olmakla unvan buldu.]

Vermede tab' -ı hümāyūna şafā-bahş-ı neşāt
Māye-i tīb-i feraḥ sünbül-i hoş-būy-ı sürür
Ziyet-i 'ārıza-i māşīṭadan müstağnī
*Peyker-i hüsn-i Hudā-dād ile olmuş **Gül-i Sūr***
Ġufte-i Hıfzī eser-i kilik-i Hācı İsmā'ıl ğufıra lehumā

[Sevincin güzel kokulu sünbülü, gönül ferahlatan hoş kokusunun özülle sultanın mizacına neşenin safasını bahşetmekte. Gelin süsleyenin yanağa (sürdüğü) süse ihtiyacı olmadan, Allah vergisi güzel yüzle **Gül-i Sūr** (=düğün çiçeği) olmuş.]

15) Nāmıdır bu sünbülün Zülf-i Bahār [Bu sünbülün adı *baharın zülfüdür*.]

Māye-bahşā-yı şafā olmaya mı bu sünbül
Edeli gülşen-i şāhenşeh-i 'ālemde karar
Ġonce-i hātır-ı gülzāra budur 'ukde-ğüşā
*Āb-ı rüy-ı çemen ü būy-ı semen **Zülf-i Bahār***
Ġufte-i Hıfzī nemaḳahu'l- 'abd Hācı İsmā'ıl ğufıra lehū [1]149

[Bu sünbül, dünyanın şahlarının şahının bahçesine yerleştiğinden beri gönül şenliği mayası bağışlayan cevher olmasın mı? Gül bahçesinin gönlündeki goncanın düğümünü açan yeşilliğin yüzüsuve yasemen kokulu **Zülf-i Bahār**'dır (=baharın zülfü sünbülüdür).]

16) *Sümbül-i Feyz-i Letâfet'dir bu* [Bu, *letafet feyzi* sümbülüdür.]

Var-ise zâ'ika-i cāna budur rûh-ı revân
'Ukde-i hâtırı açmakda şemîmi muṭlak
'Anberîn nefḥa-i âşüftesi âsâyiş-i cān
Sümbül-i ter diyemem Feyz-i Letâfet el-ḥak
Nazḗamahû Hıfzî harrarahu'l- 'abd Hâcî İsmâ'îl ğufıra lehumâ [1]149

[Olsa olsa bu, canın tat alma duyusuna akan ruhtur. Kokusu gönüldeki düğümü açmakta tektir. Baştan çıkarıcı amber kokusu canın sükûnetidir. (Ona) yeni açmış sümbül diyemem, doğrusu **Feyz-i Letâfet'dir** (=letafet feyzi).]

17) *Hû; Sümbül-i bî-bedel Âvîze-i Gülşen'dir bu* [Bu benzersiz sümbül gül **çiçek bahçesinin** avizesidir.]

Bu tarâvet bu nezâket bu letâfetle hemân
Sümbülistāna buyur bâğ-ı tarab şen olsun
Olup âvîhte târ-ı niğhe bu sümbül
Zîb-i seyr-i çemen Âvîze-i Gülşen olsun
Nazḗamahû Hıfzî meşşekahu'l- 'abdü'd-dâ'î İsmâ'îl ğufıra lehumâ

[Bu tazelik, bu güzellik, bu letafetle vakit geçirmeden, hemen sümbül bahçesine buyur; sevinç bahçesi şenlensin. Bu sümbül, bakış ipine (gözün şuasına) asılıp çimenlik gezintisinin süsü, **Âvîze-i Gülşen** (=gül bahçesinin avizesi) olsun.]

18) *Hû; Oldu bu sümbül-i ter Cümle-i Nâz* [Bu taze sümbül **nazın tamamı** oldu.]

Sümbül-i zülfide pâ-bûsuna leb-teşne iken
Mâliş-i dāmene ruḥşat mı bula ehl-i niyâz
Şahn-ı gülzârda ol şâh ḥurâm etdikçe
Maḗdem-i pâkine rû-mâl eder Cümle-i Nâz
Nazḗamahû Şalâhî nemekahu'l- 'abdü'l-müznib İsmâ'îl

[Onun saçının sümbülü bile ayağını öpmeye susamışken, istek sahipleri eteğine yüz sürmek için izin alabilir mi? O sultan çiçek bahçesinde salına salına dolaştıkça **Cümle-i Nâz** (=nazın tamamı isimli sümbül) onun temiz gelişine yüzünü sürer.]

19) *Oldu bu sümbül-i ter rûḥa ğidâ / Nāmı olursa n'ola Bûy-ı Şafâ* [Bu taze sümbülün adı **ferahlığın kokusu** şaşılır mı? (Çünkü) bu, ruha gıda oldu.]

Cümle ezhāra leṭāfetde tefevvuk etdi
 Gülşen-i şāh-ı cihān içre bulup neşv-ü-nemā
 Neşr eden meclis-i şāhāneye bu sünbüldür
 Nāfe-i müşk-i dil-āvīz gibi Būy-ı Şafā
 Güfte-i Hıfzī ketebehu'l- 'abdü'l-fakīr 'Alī ğafarallāhu zunūbehū ve setera ['uyūbehū]

[Dünya padişahının gül bahçesi içinde yetişip güzellikte diğer bütün çiçeklerden üstün oldu. Sultanın meclisine gönüle asılan misk nefesi gibi **Būy-ı Şafā** (=safa kokusu) yayan bu sümbüldür

20) Nām u şān bu sünbüle **Dād-ı Hudā** [İsim ve şöret bu sümbüle *Allah vergisi*dir.]

Tuḥfe-i bāğ-ı İrem mi 'acebā bu sünbül
 Yoḥsa bir zūlfü perişān mı eder bād-ı şabā
 Peyker-i hüsnünü taşvīr edemez nakş-ı ḥayāl
 Şekl-i zībāsı gibi nāmu dalı **Dād-ı Hudā**
 Güfte-i Hıfzī ketebehu'l- 'abdü'l-fakīr 'Alī ğafarallāhu zunūbehū

[Bu sümbül acaba cennete benzeyen İrem Bağı'nın bir hediyesi mi, yoksa sabah rüzgârı eserek bir güzelin saçını mı dağıtmaktadır Onun güzel suretini hayal nakşı tasvir edemez (ve) güzel görüntüsü gibi adı da **Dād-ı Hudâ**'dır (=Allah vergisi).]

21) Micmere-zīb-i rübā 'ide budur '**Anber-bār** [Dörtlüğün süslü tütsü kabında amber saçan budur.]

Tal'at-ı mihr-i dil-ārāya da beşzer ammā
 Bāğ-ı sultānda açıldıkça olur meh-pāre
 Neş'e-i zāyika-i cān ü dil iken sünbül
 Olsa teşbih n'ola kākül-i '**Anber-bār**'a
 Güfte-i Hıfzī ketebehu'l- 'abdü'l-fakīr 'Alī ğafarallāhu zunūbehū ve setera 'uyūbehū

[Gönül süsleyen güneşin yüzüne de benzer ama sultanın bahçesinde açıldıkça ay parçası olur. (Bu) sümbül can ve gönüle tat alma duyusunun neşesi iken sevgilinin **Anber-bār** (=amber saçan) kākülüne benzetilse şaşılır mı?]

22) Şadefce-i rübā 'i içre budur **Dürr-i Şhvār** [Dörtlüğün küçük sedefi içinde şahlara lāyık inci budur.]

*Ḳulzüm-i lutfununun āsârı ile böyle olur
Şāhili ḳatre-i nīsān-ı şafā-yı gülzār
Şādef-i pür-şeref-i bāğ-ı şehensāha düşer
Düşmek olursa bu sünbül gibi **Dürr-i Şehvār**
Güfte-i Şalāhî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallāhu zunübehû ve setera 'uyübehû*

[Senin lutfunun denizinin etkileri ile gül bahçesinin safalı nisanının damlasının sahili böyle olur. Bu sümbül gibi **Dürr-i Şehvār** (=şahlara layık inci) var olacaksa, (o katre) şahların şahının şerefli bahçesinin sedefine isabet eder.]

23) *Mün'akis oldu rübâ'ide bu Mir'ât-i Şafâ [Eğlence aynası (isimli sümbül) bu rübâide yansıdı.]*

*Rengi şad hâtır-ı mînâ-yı dile pertev-bahş
Her kadeh şāfvet-i cām-ı Cem'e āyine-nümâ
Ḥāk-i rāh-ı şeh-i gül-rüya her-āyine olur
Yüz süren sünbül-i katmer gibi **Mir'ât-i Şafâ**
Güfte-i Şalāhî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallāhu zunübehû ve setera
'uyübehû sene 1149*

[Rengi yüz gönül şişesinin (şarap şişesi) hatırına/ışık bağıslayan, her kadeh(i) Cem'in saf kadehine ayna gösteren, gül yüzlü padişahın bastığı toprağa yüz süren elbette katmerli sümbül gibi mutluluk aynası (**Mir'ât-ı Safâ**) olur.]

24) *Bu rübâ'î içre oldu âşikâr / Nāmdār-ı sünbül-i Ebr-i Bahār [Bu rubâî içinde bahar bulutu sümbülü diye tanınan (sümbül) âşikâr oldu.]*

*Ṭarz-ı dil-cüy-ı pesendideje tahsîn ki seniñ
Varamaz rütbeñe üşkûfe-tırâz-ı gülzār
Bu kadar hüsñ ü tarāvet bu maḳām-ı behcet
Şaḡa şāyeste eyā sünbül-i ter **Ebr-i Bahār**
Güfte-i Şalāhî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallāhu zunübehû ve setera
'uyübehû 1149*

[Senin çok beğenilen gönlü kendisine çeken tarzına alkış! Çünkü gül bahçesini süsleyen çiçekler senin mertebene ulaşamaz. Ey **Ebr-i Bahār** (=bahar bulutu isimli) taze sümbül bu kadar güzellik, tazelik ve şirinlik makamı sana yakışmaktadır.]

25) *Hû; Nefha-i ta'tir-i sümbülden hemîn / Oldu mazmûn-ı rübâ'î Nâfe-çîn* [Sümbülün güzel kokusunun esintisiyle bu dörtlüğün mazmunu bile *Nâfe-çîn* oldu.]

*Reng [ü] bûyunda letâfet o kadar memlû kim
Nefha-yâb eyledi gülzâr-ı hümayûnu hemîn
Bezm-i kâşâne-i i'zâzı mu'a'ttar etdi
Gerden-i gülşene âvîze olup **Nâfe-i Çîn**
Güfte-i Hıfzî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zunûbehû ve setera 'uyûbehû*

[Görünüşü ve kokusu güzellikle o kadar dolu ki sultanın gül bahçesini hemen güzel koku kapladı. **Nâfe-i Çîn** (=Çin nefesi isimli sümbül) gül bahçesinin gerdanına asılıp yücelik köşkünün meclisini güzel kokuyla doldurdu.]

26) *Rûşenâ oldu rübâ'ide bu **Kandîlü'n-nûr*** [Rubâide *Nur kandili* (isimli) bu (sümbül) aşikâr oldu.]

*Böyle zibende şükûfe _ile çemen şahnında
Berķ urur şa'sa'a-i reng-i şafâ bûy-ı sürür
Şevk-bahşâlığıdır bu çiçeğin 'âlemde
Sümbülistân-ı dile lem'a-i **Kandîlü'n-nûr**
Güfte-i Şalâhî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zunûbehû*

[Çimenlik meydanında böyle süslü çiçekle sevinç kokusu ve safa renginin ışığı şimşek çakar gibi parıldar. Âlemde gönlün sümbül bahçesine Kandîlü'n-nûr (=nur kandili isimli sümbülün) ışık (vermesi) bu çiçeğin şevk bağışlayıcılığı (nedeniyledir).]

27) *Bu rübâ'ide se sümbül men'ût / Dil-güşâ Hâtem-i Zib Gök⁵¹ Yâķüt* [Bu Rubâide üç sümbül methedilmiştir: *gönül açan, güzellik mührü ve mor yakut.*)]

*Leb-i gül-ğonceye sümbüller urup mühr-i hamûş⁵²
Revnaķ-ı behcet ile etdi hezârın mebhût
Dil-güşâ oldu gül-i bade gibi şâh-ı bahâr
Hâtem-i Zib be-dest olalı bu **Gök Yâķüt**
Güfte-i Hıfzî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zunûbehû ve setera 'uyûbehû*

51 *Zib ü Gök*: vezin gereği ü çıkarıldı.

52 Vezin gereği *hamûş*: *hamûş* yazılıdır.

[Sümbüller, gül goncasının dudaklarına sessizlik mührü vurup güzelliğinin parlaklığı ile binlercesini hayrette bırakmıştır. Bu **Gök Yâkût** (isimli sümbül), **Hâtem-i Zîb**'i (=güzellik mührünü) ele geçirdiğinden beri bahar padişahu şarabın gülü (kadeh) gibi **Dil-güşâ** (=gönül açan) oldu.]

28) *Bedr-i şevk ile ne zibâ [vü] rüşen*⁵³ / *Der-rübâ'î sünbül-i Müşk-i Hoten*
[Rubâide **Hoten miski** (isimli) sümbül ne hoş ve parlak bir şevk dolunayıdır.)

Güşen-i behcete ferhündeligi etdi eşer
Açılıp bâğ-ı letâfet n'ola olsa rüşen
Sünbülîstân-ı şafâ-bahşâ olup Bedr-i Şevk
Nefha-rîz oldu meşâm-ı dile bu Müşk-i Hoten
Güfte-i Hıfzî ketebuhu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zunübêhû ve setera ['uyûbehû]

[Güzellik gül bahçesine mutluluğu etki etti, (öyleyse) letafet bahçesi açılıp ışıldasa şaşılır mı? Bu **Müşk-i Hoten** (=Hoten miski) sümbül bahçesine **Bedr-i Şevk** (sümbülü) olup gönlün burnuna güzel koku saçtı.]

29) *Kimyâ-yı nazar-ı Hazret-i Sultân-ı be-nâm* / *Etdi bu sünbül-i Şevk-âveri*
de Sîm-endâm

[Namlı sultan hazretinin bakışının kimyası, bu *şevk getiren* (isimli) sümbülü de *gümüş bedenli* yaptı.]

Dilde bir 'ukde komaz büğ-ı şabâ-ğîz-i çemen
Doğrusu bu ki gönül bağlayacak yerlerdir
Eyleyen dest-feşân rakş-künân ezharî
Sîm-endâm ile bu sünbül-i Şevk-âver'dir
Nazzamahu Şalâhî nemağahu'l-'abdü'l-efkarü'l-ahkarü'l-müznib İsmâ'il ğufıra
lehumâ

[Doğrusu burası gönül bağlayacak yerlerdir, (çünkü) çimenlikte, saba yelinin yaydığı koku göntülde bir sıkıntı bırakmaz. Çiçeklere el çırpıp raks ettiren **Sîm-endâm** (=gümüş bedenli) ile bu **Şevk-âver** (= şevk getiren adlı) sümbüldür.]

30) *Hü; Oldu bu nev sünbül-i 'anber-nişâr-ı tâb-dâr* / *Cezbe-i hüsn ile Mîhr-engîz olup şöhet-şî'âr* (Parlak ve amber saçan bu yeni sümbül güzelliğın cezbesiyle *muhabbete sebep olan* olup şöhet buldu.)

53 *rüşen* vezin gereği *rüşen* okundu.

*Bāğ-ı şāhenşeh-i ālemde bulup neşv-ü-nemā
 Böyle bir tāze kopuş kopdu leţāfet-āmīz
 Kopardır ‘arz-ı cemāl etse dil-i hürşīdi
 Cezbe-i hüsn ile bu sünbül-i ter **Mihr-engīz**
 Nazzamahu Salāhī harrarahu’l-‘abdü’l-dā’i İsmā’il ğufıra lehumā [11]49*

[Dünyanın şahlarının şahının bağında yetiştiğinden beri öyle bir letafetle karışık taze bir filizlenme oluştu (ki) bu **Mihr-engīz** (=muhabbete sebep olan) isimli taze sümbül yüz güzelliğini gösterse güzelliğinin cezbesi ile güneşin gönlünü harekete geçirir.]

31) Turre-i nāz ile hem-dem olsun / Gül-i sīmā da açılsın gülsün [Naz lülesi ile arkadaş olsun, **çehre gülü** de açılsın gülsün.]

*Perveriş-yāfte-i bāğ-ı İrem’dır ezhār
 Ravza-i pādīşehi cilvegeh eylerse sezā
 Verdi revnaķ çemenistān-ı melāhatzāra
Turre-i nāz ile üşküfte olup Gül-sīmā
 Güfte-i Hıfzī ketebehu’l-‘abdü’l-fakīrū’l-ħakīr ‘Alī ğafarallāhu zunūbehū ve setera
 ‘uyūbehū sene 1149*

[Çiçekler, İrem bağında yetiştikleri için padişahın bahçesini cilvegeh hâline getirirlerse yakışır. **Turre-i Nāz** (=naz lülesi adlı sümbül) ile **Gül-sīmā** (=gül çehreli isimli sümbül) açılıp güzelliğin mekânı olan yeşillığe parlaklık ve renk verdi.]

32) Şa’şa’a-pāş-ı rübā’ide bu sünbül-i Elmās⁵⁴ [Dörtlükte ışıltı saçan bu **Elmās** (isimli) sümbül(dür).]

*Bu tarāvet ile üşküfe-i bāğ-ı tarabıñ
 Nükhet-i nāziki havrāya olur endīşe
 Behcet-efzā olalı bezm-i hümāyūnunda⁵⁵
 Sünbül-i pādīşeh **Elmās**’dan ister şīşe
 Güfte-i Hıfzī ketebehu’l-‘abdü’l-fakīrū’l-ħakīr ‘Alī ğafarallāhu zunūbehū ve setera
 ‘uyūbehū sene 1149*

54 Mısraın sonunda fazladan bir “nun” harfi yazılmıştır.

55 Metinde sehven “همایونکده” olarak yazılmıştır.

[Sevinç veren bağıın çiçeklerinin nazik kokusu bu tazelikle ahu gözlü güzellerin endişelenmesine sebep olur. Sultanın meclisinde sevinç arttırdığından beri padişahın sümbülü **Elmas**'tan (yapılmış) vazo ister.]

33) Sümbül-i ter Lâciverdî Taş-ile Nahl-i Sûr'dur [Yeni sümbül(ler) **Lâciverd Taş** ile **Düğün Fidanı**'dır.]

*Yer yer üşküfte-i ezhâr-ı münevverle yine
Gülşen-i şâh-ı cihân oldu sümûş-ı rahşân
Ziynet-efzâ-yı 'arûs-ı cemene Nahl-i Sûr
Lâciverd Taş ile ger olsa murassa' şâyân
Nazzamahu Hıfzî harrarahu'l-'abdü'd-dâ'î İsmâ'il ğufıra lehumâ*

[Yine yer yer parlak çiçeklerin açılmasıyla dünya şahının gül bahçesi ışıldayan güneşlere (döndü). Yeşillik gelinin süsünü arttırmak için **Nahl-ı Sûr** (=düğün fidanı), **Lâciverd Taş** ile süslense çok münasip olur.]

34) Dürr-i Şehvâr ile tezyîne sezâ Turre-i Nâz [**Naz lülesi şahlara layık inci** ile (birlikte) süslenmeye değerdir.]

*Gonce-i tab'-ı hümayûnu açılısın gülsün
Şahn-ı gülzârımı açdıķça şabâ-yı tannâz
Kopmadı bâğ-ı leţâfetde mu'âdil sümbül
Dürr-i Şehvâr ile tev'em olalı Turre-i Nâz
Nazzamahû Hıfzî harrarahu'l-'abdü'd-dâ'î İsmâ'il ğufıra lehumâ*

[Sabah esen ve herkese muziplikler yapan saba yeli, gül bahçesini parlattıkça/ gül bahçesindeki çiçekleri açtıķça, onun kutlu tabiatının goncası da açılısın gülsün. **Dürr-i Şehvâr** (=şahlara layık inci) ile **Turre-i Nâz** (=Naz lülesi isimli sümbüller) ikiz olduğundan beri güzellik bahçesinde (onlara) denk sümbül zuhur etmedi.]

35) Çerh-i gülşende tulu' eyledi bu Necm-i Şubh [Çiçek bahçesinin göğünde **sabah yıldızı** doğdu.]

*Büy-ı envâr-ı şafâ-bahş ile ziynet verdi
Gülşen-i dehre bu üşküfte-i nâ-dîde-edâ
Olmağa sümbül-i tâbende-i bâğ-ı şâhî
Necm-i Şubh oldu meger tarh-ı ufukda peydâ
Ĝüfte-i Şalâhî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zünübühû ve setera ['uyübühû]*

[Bu yeni edalı (tarzlı) çiçek, dünyanın gül bahçesine mutluluk veren nurların kokusuyla süs verdi. Meğer şahlık bahçesinin parlayan sümbülü olmak için ufuk tarhında **Necm-i Subh** (=sabah yıldızı) belirdi.]

36) *Tesmiye edince ol şāh-ı cihān / Sünbül-i Necm-i Mu‘allak buldu şān* [O dünyanın şahı (ona), **havada duran yıldız** ismini verince tanındı.]

*Sünbül-i nev-eser-i feyz-i hayāt-ı enfās
Ziynet-efzā-yı çemen revnak-ı bāğ-ı dil-cū
Tār-ı nükhet ile āvīze-i gülşen olsun
Sünbüle-zib-i ferah Necm-i Mu‘allak’dır bu
Güfte-i Hıfzī ketebuhu’l- ‘abdü’l-fakīr ‘Alī ğafarallāhu zunūbehū ve setera ‘uyūbehū*

[Duaların hayat feyzinin yeni eseri sümbül, yeşilliğin süsünü arttıran ve gönlü kendisine çeken bahçenin güzelliğidir. Güzel kokulu saç teliyle gül bahçesinin âvîzesi olsun, çünkü bu, ferah Başak burcunu süsleyen **Necm-i Mu‘allak** (=havada duran yıldız isimli sümbüldür).]

37) *Hü; Dense şāyeste bu nev sünbüle Şems-i İkbāl* [Bu yeni sümbüle **talih güneşi** dense yakışır.]

*Güllere hānde ederse n’ola her bir sünbül
Şimdi şād-āb-ı leṭāfetle eder ‘arz-ı cemāl
Bezm-i gülzār-ı cihān-dāra tekarrüb için
Sāye-endāz-ı ferah oldu bu Şems-i İkbāl
Nazzamahu Hıfzī harrarahu’l- ‘abdü’d-dā‘i el-Hāc İsmā‘il ğufira lehumā*

[Her bir sümbül güllere gülümserse şaşılır mı? (Çünkü) şimdi güzelliğin tazeliğiyle güzel yüzünü göstermektedir. Dünyayı tutan padişahın gül bahçesindeki meclisine yaklaşabilmek için bu **Şems-i İkbāl** (=talih güneşi isimli sümbül etrafa) ferahlığın gölgesini yaymaktadır.]

38) *‘Anberīn sünbül-i ter Zülf-i Perīşān nāmı* [Amber kokulu taze sümbül, adı **dağılmış saç**(tır).]

*Eyledim şevk ile nakd-i nefehât-ı cânı
 'Ömrümün hâşılı bir tâze güle ser-mâye
 Ruḥ-ı dil-cüy-ı perî-şânına⁵⁶ ki revnak vermiş
 Sünbül-i Zülf-i Perîşân-ı hümâyün-sâye
 Leffetehu Hıfzî eser-i hâme-i 'abd-i fakîr İsmâ'îl ğufıra lehumâ [1]149*

[Cann hoş kokulu nefeslerinin nakdini şevk ile ömrümün semeresi bir taze güle sermaye ettim. Senin peri şanlı (peri gibi güzel) gönül çeken yanağına kutlu gölgeli **Zülf-i Perîşân** (=dağılmış saçtır) sümbül parlaklık vermiştir.]

39) Sünbülü asdı rübâ'î-ı teri Leb-ber-leb [Yeni rübâî ile sümbülü **dudak dudağa** astı.]

*Kadd-i ham-geşte zemîn-bûsuna gelmiş gūyâ
 Bir 'arâk-rîz-ruḥ üşküfe-i gülzâr-ı edeb
 Bezm-i şâha kona bu sünbül-i zîbâ ki ola
 Şîşe-i şevk ü tarab nûkhet ile **Leb-ber-leb**
 Ğufte-i Şalâhî ketebehu'l-'abdü'l-fakîr 'Alî ğafarallâhu zunûbehû ve setera 'uyûbehû*

[Edep gül bahçesinin terlemiş yanaklı bir çiçeği, ikiye katlanmış boyuyla sanki onun bastığı yeri öpmeye gelmiş. Bu güzel sümbül padişahın meclisine konmalı ki şevk ve sevinç şişesi güzel koku ile **Leb-ber-leb** (=dudak dudağa) olsun.]

40) Şod zi-gülzâr-ı rübâ'î çide / Nâm-ı im sünbül-i Nûr-ı Dîde [Rubâî gül bahçesinden toplanan bu sümbülün adı **göz nuru**(dur).]

*Böyle bir sünbül-i gülzâr-ı leâfet lâyık
 Dest-i i'zâz-ı hümâyün ile olsa çide
 Revnak-ı bezm-i sürür olsa 'aceb mi şâha
 Kurretü'l-ayn-ı feraḥ-nüzhet-i Nûr-ı Dîde
 Ğufte-i Hıfzî ketebehu 'Alî ğafarallâhu zunûbehû ve setera 'uyûbehû sene 1149*

[Bu güzellik bahçesinin sümbülünün sulatamın yüce eliyle toplanması münasiptir. Eğer padişahın eğlence meclisinin süsü olursa şaşılır mı? (Çünkü o), göz nuru ferah gezinti yerinin **Nûr-ı Dîde**'sidir (=gözünün bebeği).]

41) Sünbül-i bâğ-ı şeh-i 'âlem olur 'Anber-rîz [Âlemin padişahının bahçesinin sümbülü **amber saçan** olur.]

56 Metinde sehven "پری شانکه" olarak yazılmıştır.

*Açılınca aç a tab‘-ı şehi gül-berg mişâl
Her dem ezhâr-ı ferağ-bahş u leţâfet-âmîz
Nefha-i hulq-ı hümâyûnuyu teşmîm edeli
Gülşeninde açılan sünbül olur ‘Anber-rîz
Güfte-i Hıfzî eşer-i kilik-i Hâcî İsmâ‘il ğufıra lehumâ [1]149*

[Her zaman ferahlık veren ve latif çiçekler açılınca padişahın tabiatını da gül yaprağı gibi açsın! O hükümdarca yaradılışının nefeslerini kokladığından beri onun gül bahçesinde açılan sümbül **Anber-rîz** (=amber saçan) olur.]

42) Dense bu sünbüle haqqâ ki sezâ **Gül-ruhsâr** [Bu sünbüle **Gül yanaklı** dense gerçekten uygundur.]

*Şahn-ı gülzâr-ı şeh-i Cem’de bulup neşv ü nemâ
Revnağ-efzâ-γı tarâvetle eder ‘arz-ı vakâr
‘Arîz-ı âle verir neş’esi hüsn-i diğer
Olsa teşmîm olunan sünbül-i ter **Gül-ruhsâr**
Güfte-i Hıfzî eşer-i kilik-i Hâcî İsmâ‘il ğufıra lehumâ*

[Cem (gibi haşmetli) sultanın gül bahçesinde yetişen bu sümbül, göz alıcılığı-nı arttıran tazeliğiyle vakarını arz eder. Koklanan yeni/taze sümbül **Gül-ruhsar** (=gül yüz) olursa, neşesi kırmızı yanağa bambaşka bir güzellik verir.]

Kaynaklar

- Arseven, Celal Esad. *Sanat Ansiklopedisi*. c. 3. İstanbul: MEB, 1983.
- Atasoy, Nurhan. *15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005.
- Atasoy, Nurhan. “Türklerde Çiçek Sevgisi ve San’atı.” *Türkiyemiz* (3 Şubat 1971): 14-24.
- Aynur, Hatice ve Fatma M. Şen. “Hıfzî Ağa/Efendi (ö. 1759-60) ve Tarih Manzumeleri.” *İskender Pala Armağanı*, hazırlayan Nagihan Gür, 239-283. İstanbul: Kapı Yayınları, 2021.
- Aynur, Hatice ve Fatma M. Şen, “Hıfzî Ağa’nın (ö. 1173/1759-60) I. Mahmûd İçin Yazılan Şiirler Mecmûası (TSMK- Revan 1977) Üzerine.” *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, özel sayı, “Ustalara Saygı-I: Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz’a Armağan,” editör İsmail Hakkı Aksoyak, Tuba Işınso İsen Durmuş, Ayşe Yıldız, 3, s. 4 (Aralık 2019): 39-73.
- Ayvazoğlu, Beşir. *Güller Kitabı: Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ötügen, 1992.
- Baykal, Bekir Sıtkı. *Destârî Sâlih Tarihi*. Ankara: TTK, 1962.
- Demiriz, Yıldız. “18. Yüzyılda Çiçek Ressamlığı,” *18. Yüzyılda Osmanlı Kültür Ortamı*. İstanbul: Sanat Tarihi Derneği, 1998: 75-90.
- Demiriz, Yıldız. “Topkapı Sarayı Kütüphanesi, H. 413 Sayılı Sümbülname ve Osmanlılarda Çiçek İthal Hakkında Bazı Notlar.” *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası: Prof. Dr. Sabri Ülgener’e Armağan* 43, s. 1-4 (1984-1985): 525-59.

- Es'ad Mehmed Efendi. *Bağçe-i Safâ-ındûz*. Hazırlayan Rıza Oğraş. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2018.
- Fatîn Davud. *Hâtîmetü'l-Eşâr* (Fatîn Tezkiresi). Hazırlayan Ömer Çifçi. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2017.
- Hıfzî Mecmûası*. TSMK-Revan Köşkü, no. 1977.
- İnalçık, Halil. *Hasbağçede 'Ayş u Tarab: Nedîmler ve Şâirler Mutrîbler*. İstanbul: İş Bankası, 2015.
- Kaplan, Yunus. "Lale Devri İstanbul'unda Padişah Bahçelerini Anlatan Manzum Bir Eser: Hıfzî ve Mesâir'i." *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 15, s. 1 (Mart 2017): 307-330.
- Karatay, Fehmi Ethem. *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*. c. 2. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1961.
- Kurân-ı Kerîm*. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2826/35-ayet-tefsiri> (erişim 20 Ağustos 2020)
- Mehmed Tevfik. *Kâfile-i Şu'arâ*. Hazırlayan Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Müjgân Çakır, Hanife Koncu. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2017.
- Müstakimzâde. *Tuhfe-i Hattâtîn*. Hazırlayan Mustafa Koç. İstanbul: Klasik, 2011.
- Nutku, Özdemir. *Zaman İçinde Zaman*. İstanbul: Opus Kitap, 2014.
- Osmanlı Kitabeleri Projesi*. <http://info.ottomaninscriptions.com>
- Öztekin, Özge. *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler*. Ankara: Ürün Yayınları, 2006.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. c. 2. İstanbul: MEB, 1993.
- Pultar, Mustafa. *Yıldız Adları Sözlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2007.
- Râmîz ve Âdâb-ı Zuraflâsı*. Hazırlayan Sadık Erdem. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1994.
- Renda, Günseli. *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı: 1700-1850*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1977.
- Sarıcaoğlu, Fikret. "Rûznâme." *TDVİA* <https://islamansiklopedisi.org.tr/ruzname> (erişim 28.09.2020).
- Schick, İrvin Cemil. "I. Mahmûd Döneminde Hat Sanatı." *Gölgelenen Sultan, Unutulan Yıllar: I. Mahmûd ve Dönemi (1730-1754)*, hazırlayan Hatice Aynur, 430-455. c. 1. İstanbul: Dergâh, 2020.
- Şefkat-i Bağdâdî. *Şefkat Tezkiresi= Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*. Hazırlayan Filiz Kılıç. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2017.
- Tansuğ, Sabiha. *Türklerde Çiçek Sevgisi ve Sühbülhâne*. İstanbul: Ak Yayınları, 1988.
- Türk Çiçek ve Ziraat Kültürü Üzerine: Cevat Rüştü'den Bir Güldeste*. Hazırlayan N. Hikmet Polat. İstanbul: Kitabevi, 2001.
- Yaman, Ayşe Peyman. "Hat Sanatı İçin Kaynak *Devhatü'l-Küttâb* İncelemeli Metin Çevirisi." *YL Tezi*. Marmara Üniversitesi, 2003.
- Yanıklar, Burcu. "Türkülerde Sühbül." *Çiçek Kitabı*, hazırlayan Emine Gürsoy Naskali, 457-496. İstanbul: Dergâh, 2018.